

1.8.9 Násobení celých čísel II

Předpoklady: 010808

Pedagogická poznámka: Část žáků, kteří v minulých hodinách bez problémů dokázali ve slovních úlohách počítat s celými čísly a úspěšně zformulovali pravidlo pro počítání se znaménky, bude mít problémy s některými z následujících příkladů, protože na pravidla zapomenou a návrat k modelům je pro ně příliš nepohodlný. Proto v následujících hodinách na začátku vždy opakujeme, já se snažím odchyťávat co nejvíce chyb a v diskusích okolo těchto chyb se snažím tlačit spíše k tomu, aby si žáci model uvědomili a zjistili, že jeho použití není tak zdlouhavé než k tomu, aby si zapamatovali jednoduché poučky typu $- \cdot - = +$. Základním cílem těchto opakování je samozřejmě automatizace počítání (pokud možno ne za cenu přechodu k úplně automatickosti).

Př. 1: Vypočti.

a) $7 - (-6)$ b) $6 \cdot (-5)$ c) $-8 + 3$ d) $(-3) + (-11)$

a) $7 - (-6) = 7 + 6 = 13$

b) $6 \cdot (-5) = -30$

c) $-8 + 3 = -5$

d) $(-3) + (-11) = -14$

Pedagogická poznámka: Bod d) je typickou ukázkou toho, jak mechanická automaticke nebezpečná. Nejslabší žáci vidí dvě znaménka $-$ a automaticky nabíhají na pravidlo $- \cdot - = +$ (proto je lepší, když se bavíme o tom, že mají dva dluhy...).

Př. 2: Vypočti bez kalkulačky.

a) $5627 - 9395$ b) $-3596 + (-1998)$ c) $7547 - (-8539)$

a) $5627 - 9395 = -3768$

$$\begin{array}{r} 5627 \\ -9395 \\ \hline -3768 \end{array}$$

b) $-3596 + (-1998) = -5594$

$$\begin{array}{r} 3596 \\ +1998 \\ \hline 5594 \end{array}$$

c) $7547 - (-8539) = 16086$

$$\begin{array}{r} 7547 \\ +8539 \\ \hline 16086 \end{array}$$

Pedagogická poznámka: Stejně jako vždy platí, že v případě chyby začínáme tím, jak bys udělal podobný jednodušší příklad.

Př. 3: Karel vyndal z prasátka devět korun, pět dvoukorun, čtyři pětikoruny, šest desetikorun, tři dvacetikoruny a jednu padesátikorunu. Urči kolik měl peněz. Kromě výsledku zapiš i postup (zejména číselný výraz, který zachycuje zadání a jehož vyčíslením získáš výsledek).

Karlovy úspory:

$$9 \cdot 1 + 5 \cdot 2 + 4 \cdot 5 + 6 \cdot 10 + 3 \cdot 20 + 1 \cdot 50 = 9 + 10 + 20 + 60 + 60 + 50 = 209 \text{ Kč}$$

Karel měl v prasátku 209 Kč.

Co znamenají čísla?

- $9 \cdot 1$: měl devět korun,
- $5 \cdot 2$: měl pět dvoukorun,
- $4 \cdot 5$: měl čtyři pětikoruny,
- $6 \cdot 10$: měl šest desetikorun,
- $3 \cdot 20$: měl tři dvacetikoruny,
- $1 \cdot 50$: měl jednu padesátikorunu.

U padesátikoruny často není číslo jedna napsané - nezáleží, jestli napíšeme 50 nebo $1 \cdot 50$, znamená to to samé.

Pro všechna čísla platí: $a = 1 \cdot a$ a proto jedničku nepíšeme, pokud nechceme.

Dodatek: Je zajímavé, že stejně jako nepíšeme jedničku u označení počtu mincí, nepoužívá se ani u označení hodnoty mincí (nemluvíme o jednokoruně, ale pouze o koruně).

Př. 4: Karel z předchozího příkladu odebral ze své hromádky mincí pět korun, dvě dvoukoruny a jednu pětikorunu. Zbytek dal zpátky do prasátka. Kolik měl v prasátku peněz? Kromě výsledku zapiš i postup (zejména číselný výraz, který zachycuje zadání a jehož vyčíslením získáš výsledek). Vycházej z výsledku předchozího příkladu.

$$209 - 5 \cdot 1 - 2 \cdot 2 - 1 \cdot 5 = 197$$

Karlovi v prasátku zůstalo 197 Kč.

Co znamenají čísla:

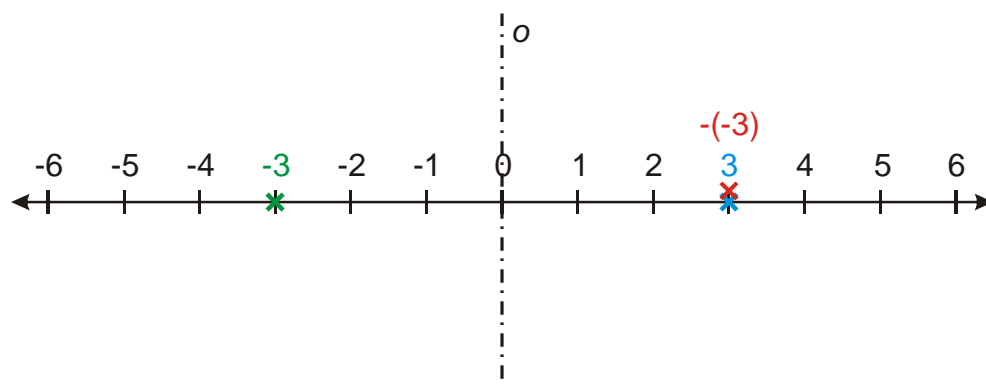
- $-5 \cdot 1$: odebral devět korun,
- $-2 \cdot 2$: odebral dvě dvoukoruny,
- $-1 \cdot 5$: odebral jednu pětikorunu.

U pěti koruny často není číslo jedna napsané - nezáleží, jestli napíšeme -5 nebo $-1 \cdot 5$, znamená to to samé.

Pro všechna čísla platí: $-a = (-1) \cdot a$ a proto jedničku nepíšeme, pokud nechceme.

Pedagogická poznámka: Oba předchozí příklady a diskuse k nim, by měla být zbytečná (je pravda, že rovnost $a = 1 \cdot a$ jsme si psali u vlastností násobení na začátku). Takto to u žáků, ale vůbec nefunguje

Př. 5: Nakresli na číselné ose číselnou osu čísla $3; -3; -(-3)$. Jak se projevuje přidání znaménka mínus před číslo?

Vždy, když přidáme znaménko mínus, číslo se zobrazí v osově souměrnosti podle osy procházející bodem nula.

Pedagogická poznámka: V hodině se při diskusi o příkladu ptám, kde by na číselné ose bylo například číslo $-\{-(-[-\{-3\}])\}$. Někteří žáci hned v tomto okamžiku křičí, že záleží na tom, zda je mínusů sudá nebo lichý počet. V tomto okamžiku to ještě nediskutujeme ani nezapisujeme jako výsledek.

Př. 6: Vypočítej.

a) $(-2) \cdot (-2)$ b) $(-2) \cdot (-2) \cdot (-2)$ c) $(-2) \cdot (-2) \cdot (-2) \cdot (-2)$

a) $(-2) \cdot (-2) = 4$

b) $(-2) \cdot (-2) \cdot (-2) = 4 \cdot (-2) = -8$

c) $(-2) \cdot (-2) \cdot (-2) \cdot (-2) = 4 \cdot 4 = 16$

nebo $(-2) \cdot (-2) \cdot (-2) \cdot (-2) = 4 \cdot (-2) \cdot (-2) = (-8) \cdot (-2) = 16$

Pedagogická poznámka: V případě chyb radím pouze jednu věc, postupný výpočet (například v bodě b) nejdříve pouze první dvě čísla dohromady a třetí opsat).

Př. 7: Vypočítej. Kdy je součin více čísel záporné číslo? Kdy je výsledek kladný?

a) $(-3) \cdot 2 \cdot 4$ b) $(-2) \cdot 4 \cdot (-7)$ c) $2 \cdot (-3) \cdot 4 \cdot (-3) \cdot (-1)$

a) $(-3) \cdot 2 \cdot 4 = (-3) \cdot 8 = -24$

b) $(-2) \cdot 4 \cdot (-7) = (-8) \cdot (-7) = 56$

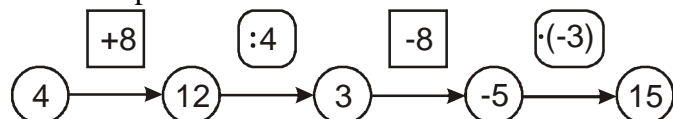
$$c) 2 \cdot (-3) \cdot 4 \cdot (-3) \cdot (-1) = (-6) \cdot 4 \cdot 3 = (-6) \cdot 12 = -72$$

$$\text{nebo } 2 \cdot (-3) \cdot 4 \cdot (-3) \cdot (-1) = 2 \cdot 4 \cdot (-3) \cdot (-3) \cdot (-1) = 8 \cdot 9 \cdot (-1) = -72$$

O tom, zda výsledkem násobení bude kladné nebo záporné číslo, rozhoduje počet záporných čísel („mínusů“):

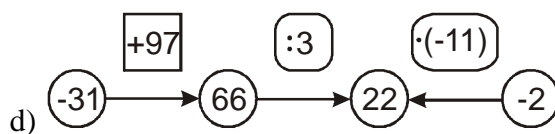
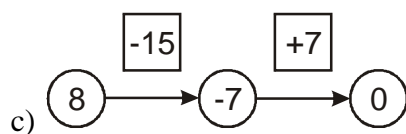
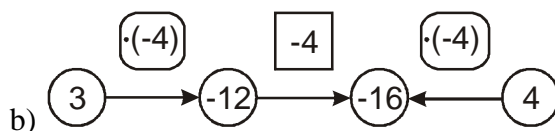
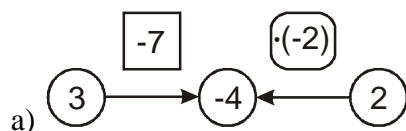
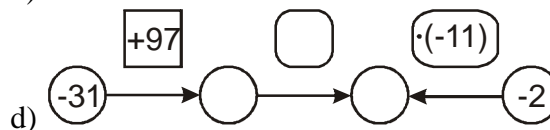
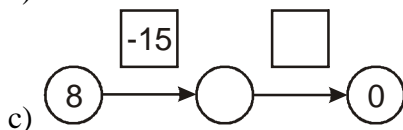
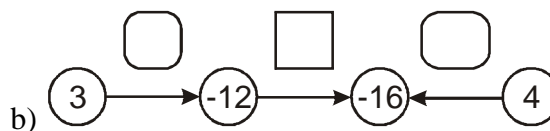
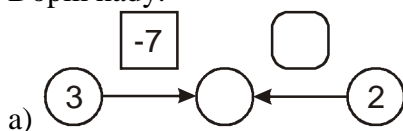
- sudý počet mínusů: výsledek je kladný,
- lichý počet mínusů: výsledek je záporný.

V hadovi na obrázku jsou čísla tří druhů: základní čísla v polích $\bigcirc$, čísla přičítání nebo odčítání v polích $\square$ a čísla násobení nebo dělení v polích $\square$.

Každou šipku můžeme přepsat jako rovnost: $4 + 8 = 12$, $12 : 4 = 3$, $3 - 8 = -5$, $(-5) \cdot (-3) = 15$.

Př. 8: Doplň hady.

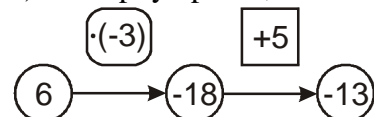

Pedagogická poznámka: Nejvíce chyb je u bodu a), kde si někteří žáci nevšimnou obráceného směru šipky.

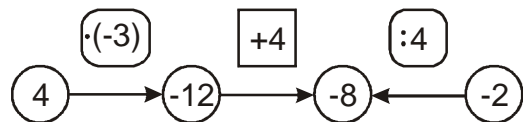
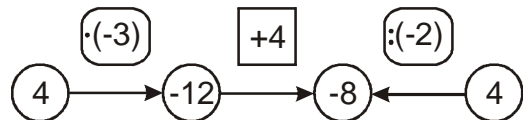
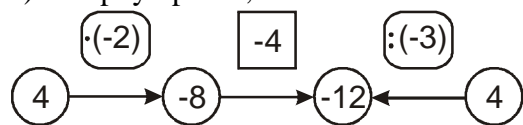
Př. 9: Sestav hada, ve kterém jsou:

- dvě šipky vpravo, začíná číslem 6 a dále jsou tam čísla -3, 5, -13, -18.
- tři šipky vpravo, začíná číslem 4 a dále jsou tam čísla -2, -3, 4, 4, -8, -12.

a) dvě šipky vpravo, začíná číslem 6 a dále jsou tam čísla -3, 5, -13, -18

b) tři šipky vpravo, začíná číslem 4 a dále jsou tam čísla -2, -3, 4, 4, -8, -12

Shrnutí: Při násobení více čísel rozhoduje o výsledném znaménku počet záporných čísel v součinu (sudý počet – kladný výsledek, lichý – záporný výsledek).